

УДК 378.091.212:364

© Байбекова Л., 2018 р.

<https://orcid.org/0000-0002-0752-2085>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2620534>

Л.О. Байбекова

УДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА

Інтеграція України до європейського освітнього простору засвідчує нагальну потребу вдосконалення фахової підготовки майбутніх філологів, провідною компетентністю для яких є комунікативна. Комунікативна компетентність для них є складовою сучасної структури філологічної освіти, яка має готувати фахівців з багатим літературним, мовним, інтелектуальним, культурним потенціалом, що обумовлює актуальність даного дослідження. Мета статті – визначення шляхів удосконалення комунікативної компетентності майбутніх філологів під час проведення експериментального дослідження. Завдання статті: провести попереднє пілотажне дослідження; визначити групи, етапи, методики експерименту; окреслити шляхи удосконалення комунікативної компетентності та здійснити їх практичне впровадження; визначити результати і динаміку проведеного експерименту. Для досягнення мети, розв'язання окреслених завдань було використано загальнонаукові методи теоретичного рівня: аналіз, синтез і систематизація; логіко-системний, проблемно-цільовий, порівняльний аналіз, узагальнення власного педагогічного досвіду; емпіричні методи: анкетування, тестування, просте та комплексне спостереження, індивідуальні й групові бесіди, вивчення практичної діяльності студентів; педагогічний експеримент; методи статистичної обробки результатів. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що експериментальна робота, зокрема, систематичне впровадження шляхів формування комунікативних знань, умінь і навичок студентів, які є основою комунікативної компетентності, в цілому, комунікативності як риси особистості, комунікативного методу, комунікативної спрямованості, зокрема, при підготовці філологів зумовило ефективне удосконалення комунікативної компетентності. Студенти також набули здатність використовувати комунікативні уміння і навички для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях прямої та опосередкованої комунікації, використовувати рідну й англійську мови в професійних цілях, сформували уміння спонтанно реагувати на зміну мовленнєвої поведінки партнера, що також свідчить про удосконалення їх комунікативної компетентності.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, майбутній філолог, комунікативність, комунікативні уміння й навички, експериментальне дослідження.*

Baybekova L. O. Improving future philologists' communicative competence: experimental checking. European integration of our country demonstrates the urgent need to improve future philologists' professional training, its main competence is communicative one. A communicative competence for such students is a component of modern structure of philological education, which should train specialists with a wide literary, verbal, intellectual, and cultural potential that makes this research relevant. The purpose of the article is to identify the ways of improving future philologists' communicative competence during the experimental research. The tasks of the article are to conduct a preliminary pilot research; to determine the groups, stages, experimental methods; to identify the ways of forming communicative competence and to implement their practical application; to determine the results and experiment dynamics. To achieve the purpose, to solve the set tasks, the general scientific methods were used. The theoretical ones such as analysis, synthesis and systematization; logical-systemic, problem-targeted, comparative analyses, synthesis of author's teaching experience. The empirical ones such as questioning, testing, simple and comprehensive observation, individual and group conversations, the study of practical students' activities; pedagogical experiment; methods of statistical result processing. The results of the study suggest that the experimental work with systematic use of different ways of forming students' communicative skills that are the basis of communicative competence, in general, communicativeness as a personal feature, communicative methods, communicative focuses, in particular, during philologists' training led to the effective improving communicative competence. The students also gained the ability to use communicative skills, to achieve communicative understanding in situations of direct and mediated communication, to use Ukrainian and English for professional purposes, the ability to react spontaneously in cases of changing partner's speech behavior as well, it also testifies students' improvement of communicative competence.

Keywords: *communicative competence, future philologist, communicativeness, communicative skills, experimental research.*

Вступ. Євроінтеграція Української держави засвідчує нагальну потребу вдосконалення фахової підготовки майбутніх філологів, провідною компетентністю для яких є комунікативна. У зв'язку з цим відбувається модернізація, постійні зміни навчально-виховного процесу, що зазначено в «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», Законі України «Про освіту», Національній програмі «Освіта» (Україна XXI

століття), «Концепції педагогічної освіти», які обумовлюють актуальність даного дослідження.

Беззаперечним є факт, що філологами є не тільки викладачі та перекладачі, а й журналісти, редактори, прикладні лінгвісти тощо (Baybekova, 2016). Комунікативна компетентність для них є базовою, невід'ємною складовою сучасної структури філологічної освіти, яка має готувати фахівців з гуманістично-орієнтованим мисленням, багатим літературним, мовним, інтелектуальним, культурним потенціалом.

Дані пілотажного дослідження, за місцем роботи авторки, у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна на факультеті іноземних мов серед студентів показали, що, не зважаючи на те, що комунікативна компетентність є провідною у філологів, вона не сформована на належному рівні, навіть у студентів старших курсів.

Вважаємо, що це питання є надзвичайно важливим, адже відсутність сформованої комунікативної компетентності унеможливорює професійну діяльність майбутніх філологів за фахом. За результатами проведеного нами пілотажного дослідження було виявлено окремі труднощі, з якими стикаються студенти, а саме: недостатньо сформована професійно-комунікативна компетентність; не розуміння сутності студентами мовної і мовленнєвої компетенцій; невміння висловити власні думки, правильно сформулювати їх; невміння налагоджувати контакт з оточуючими та розв'язувати конфлікти у спілкуванні, долати бар'єри в комунікації; невміння відстоювати власну точку зору.

Сучасні науковці І. Костікова (Kostikova, 2008; Kostikova, 2018), С. Ніколаєва (Nikolayeva, 2002), Л. Черноватий (Chernovatyuy, 2013) особливу увагу приділяють теорії удосконалення професійної підготовки майбутніх філологів під час організації навчально-виховного процесу. Проте, у представленому дослідженні особлива увага приділятиметься саме практичному, експериментальному удосконаленню комунікативної

компетентності майбутніх філологів, а саме – викладачів іноземних мов та перекладачів.

Мета та завдання. Мета статті – визначення шляхів удосконалення комунікативної компетентності майбутніх філологів під час проведення експериментального дослідження. Завдання: провести попереднє пілотажне дослідження для визначення стану комунікативної компетентності майбутніх філологів; визначити експериментальну й контрольну групи, етапи дослідження, методики експерименту; окреслити шляхи удосконалення комунікативної компетентності та здійснити їх практичне впровадження; визначити результати і динаміку проведеного експерименту.

Методи дослідження. Для досягнення мети, розв’язання окреслених завдань дослідження було використано загальнонаукові методи теоретичного рівня: аналіз, синтез і систематизація праць авторів із проблеми дослідження комунікативної компетентності, навчально-методичної й нормативної документації щодо теоретичних засад дослідження; логіко-системний, проблемно-цільовий, порівняльний аналіз з метою теоретичного обґрунтування особливостей комунікативної компетентності майбутніх філологів, а також узагальнення власного педагогічного досвіду щодо забезпечення шляхів удосконалення комунікативної компетентності; емпіричні методи: анкетування, тестування, просте та комплексне спостереження, індивідуальні й групові бесіди, вивчення практичної діяльності студентів; педагогічний експеримент з метою перевірки ефективності пропонованих шляхів удосконалення комунікативної компетентності майбутніх філологів; методи статистичної обробки результатів експериментальної роботи та їх інтерпретація.

Результати. Для визначення практичних шляхів удосконалення комунікативної компетентності майбутніх філологів було проведено педагогічний експеримент, який відбувався впродовж чотирьох років на факультеті іноземних мов у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна. В експерименті брали участь 207 студентів факультету

іноземних мов: експериментальна група (ЕГ) – 102 студента і контрольна група (КГ) – 105 студентів. Мета експерименту – перевірити ефективність шляхів удосконалення комунікативної компетентності майбутніх філологів.

Педагогічний експеримент складався з трьох етапів: констатувального, формувального, контрольного. На констатувальному етапі дослідження було з'ясовано рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх філологів за допомогою кількох показників, про яких піде мова далі. Так, первинний аналіз показав, що рівень сформованості комунікативної компетентності студентів не високий, а тому потребує впровадження пропонованих нами шляхів.

На формувальному етапі експерименту перевірялася ефективність пропонованих нами шляхів у процесі вивчення філологічних фахових, професійно-орієнтованих дисциплін, протягом усього періоду навчання зі студентами ЕГ 1–4 курсів на факультеті іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

На контрольному етапі було здійснено порівняння результатів констатувального етапу щодо рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх філологів, й результатів, отриманих наприкінці експериментальної роботи зі студентами. Аналіз результатів експериментальної роботи також визначався за пропонованими показниками.

Отже, у даному дослідженні ми звертали увагу на те, що сучасні науковці аналізують комунікативну компетентність як провідну, фахову для майбутніх філологів. При її аналізі традиційно розглядаються комунікативні знання, вміння і навички як система комунікативних дій, що застосовується для спілкування і дозволяє вільно орієнтуватись, і діяти в когнітивному просторі (Leontyev, 2005).

Проте, з нашого погляду, необхідною є також увага до комунікативності, як складової комунікативної компетентності, що становить собою ще і якість особистості, а не тільки фахову відмінність. Для визначення рівня комунікативності як особистісної якості студентам було

запропоновано кілька діагностичних методик: методика визначення стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях Р. Фішера, У. Юрі, опитувальник І. Амінова «Як я вивчаю співрозмовника», опитувальник А. Добровича «Чи володієте ви навичками людини, з якою приємно спілкуватися?», опитувальник О. Казарцевої «Чи вмієте ви розмовляти?», опитувальник В. Захарова, тест Г. Сагач «Майстерність спілкування».

Також для визначення комунікативності майбутнього філолога було застосовано авторський тест з оцінювання комунікативних знань, умінь, навичок студентів. Окрім тесту, було визначено стилі спілкування студентів (за І. Юсуповим), ужито методику з'ясування комунікативних здібностей студентів (за Л. Мітіною). До того ж, на констатувальному етапі студентам було запропоновано відповісти на запитання анкети «Рівень комунікабельності особистості» (за В. Ряховським). Отже, було визначено показники.

Удосконалення комунікативності майбутніх філологів, безперечно, здійснювалося завдяки впровадженню різноманітних форм, методів, засобів під час вивчення фахових філологічних дисциплін. Так, для формування комунікативності як риси особистості студентам на заняттях «Культурологія», «Вступ до мовознавства», «Теорія мовної комунікації» пропонувалися завдання і вправи, які сприяли розвитку умінь і навичок спілкування, а саме: «Стиль спілкування», «Умови ефективного спілкування», ділові ігри з розвитку спілкування: «Карусель», «Довірена особа», «Управління бесідою», «Переконання», «Техніка активного слухання».

Наповнення фахових дисциплін комунікативною спрямованістю визначалося специфікою підготовки студентів-філологів, що зумовлена особливостями профільних предметів – мови та літератури. Студентам на фахових дисциплінах пояснювалось, що ці предмети хоча і поєднані філологічним напрямом, але мають різну природу і, як наслідок, потребують різних підходів для успішного опанування ними.

Безперечно, вивчаючи мову і літературу, студент засвоює безліч поглядів, думок, почуттів, художніх образів, логіку і філософію мислення. Так, мова є основою вищого понятійного мислення. Разом з тим, література – це художнє слово, «поезія серця», «пісня душі». Тому майбутньому філологу, певним чином, властиве художнє відчуття.

Не викликає сумніву, що викладач мови має володіти високою мовною культурою, різноманітністю, відточеністю та варіативністю мовних форм висловлення думки, досконало володіти методичними прийомами навчання мови. Викладач літератури має бачити у художньому творі не лише зовнішні прояви, але уміти побачити та відчувати внутрішній зміст – ідею, почуття, мотиви вчинків персонажів. Для цього філологу – викладачу мови і літератури – необхідна розвинена емпатія, психологічна проникливість, уміння створювати в уяві образи людей, предметів, явищ, потрібне образне, аналітичне та синтетичне мислення.

У ході дослідження студентам на фахових дисциплінах пояснювалося, що серед якостей та здібностей, необхідних філологу, опосередковано розвиваються: поетичне сприйняття доквілля, спостережливість, багатство словникового запасу, емоційна розвиненість, відчуття мови, багатство словесних асоціацій, розвинена фантазія, оригінальність мислення та мовлення, художній смак.

На наше глибоке переконання, формування комунікативної компетентності майбутніх філологів – складний, тривалий процес. Пріоритетними методами і прийомами формування англійської комунікативної компетентності як провідної компетентності для викладачів не рідної, а англійської мови, в експериментальній групі стали: комунікативний метод навчання, методи активізації резервних можливостей студента (евристичний діалог Сократа, мозковий штурм, конференції ідей тощо), метод асоціацій, прийом візуально-кінестетичних асоціацій, запис власного мовлення англійською мовою, прийом фонетичного протиставлення

(contrasting phonetic technique), прийом сенсорно-чуттєвого зіставлення (five senses technique), проектні технології (book projects).

Формуванню англомовної комунікативної компетентності сприяє інтерактивне включення студентів в англомовну комунікацію на основі використання методів і прийомів контекстно-комунікативної технології навчання, яка орієнтована на створення мовного середовища, що активно включає студентів в англомовну комунікацію. У контексті цього питання особливе значення має діалог, оскільки доведено, що оволодіння англійською мовою майбутніми філологами найбільш ефективно відбувається в процесі зіставлення ними різних смислових позицій, тобто в умовах лінгвосоціальної взаємодії, міжособистісної комунікації, що реалізується у формі діалогу.

Реалізації пропонованих шляхів сприяє: метод ситуативного включення студентів у діалог, прийом «Джигсоу» (або «Ажурна пилка»), суть якого полягає у засвоєнні великої кількості інформації за короткий проміжок часу, метод навчальної дискусії, методичний прийом «Ток-шоу».

Для формування комунікативної компетентності студентів факультету іноземних мов було запропоновано певну систему роботи з дисциплін «Англійська мова», «Практика перекладу англійської мови», «Вступ до перекладознавства», «Лінгвокраїнознавство».

Зі студентами було здійснено комплекс занять з використанням сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Нами було використано спеціалізовані Інтернет-сторінки, що надають можливість студентам діяти в реальних (не навчальних) комунікативних і професійно-спрямованих ситуаціях (участь у віртуальному консультуванні, підготовка матеріалів для освітніх Інтернет-сторінок, участь у тематичних Інтернет-форумах та ін.). Участь у зазначених видах роботи спонукала студентів до самостійного пошуку необхідної інформації, заохочувала майбутніх філологів-викладачів створювати коло професійного спілкування.

Також нами була організована позааудиторна робота зі студентами з впровадження web-квестів. Мета web-квестів полягала в закріпленні зі

студентами практичних комунікативних умінь і навичок (March, n.d.). Як свідчить досвід дослідниці О. Мацюк, web-квести моделюють реальну професійну комунікативну ситуацію, вчать студентів приймати рішення, виконувати такі завдання, з якими філолог стикається у повсякденній професійній діяльності (Matsyuk, 2011).

Також для формування англомовної комунікативної компетентності з майбутніми філологами-перекладачами було організовано моделювання комунікативних ситуацій (ведення переговорів, участь у конференції, саміті тощо). Такі завдання задовольняють різноманітні потреби ділового спілкування та надають можливість студенту відчувати себе у ролі перекладача, а використання таких сайтів, як «E-mail for ESL Studies», «ICQ», «Subscribe», комп'ютерних симуляцій дозволяють наблизити навчальну ситуацію до реальної.

Студентам пояснювалось, що вони мають уміти на основі зразка чи шаблону оформити ділові папери (контракт, угоду, ділові листи тощо) та надіслати їх «бізнес-партнерам», скориставшись e-mail, або поспілкуватися у режимі реального часу за допомогою голосових програм «Skype», «Messenger», підготувати презентацію з використанням звукових ефектів (робота у «Power Point»). Такі завдання, на думку дослідниці Ю. Білецької, викликають інтерес у студентів, демонструють зручність та ефективність вирішення комунікативних завдань (Biletska, 2016). Студентам пропонувалися типові завдання з англомовного перекладу з використанням електронних словників: перекладіть письмовий текст, ідіоми, казку, уривок усного мовлення із podcast, визначте виділену частину мови у словосполученні тощо. Студентам було дано тексти різних стилів: пісні (де є сленг), казки, рекламу, газету, статті закону України тощо.

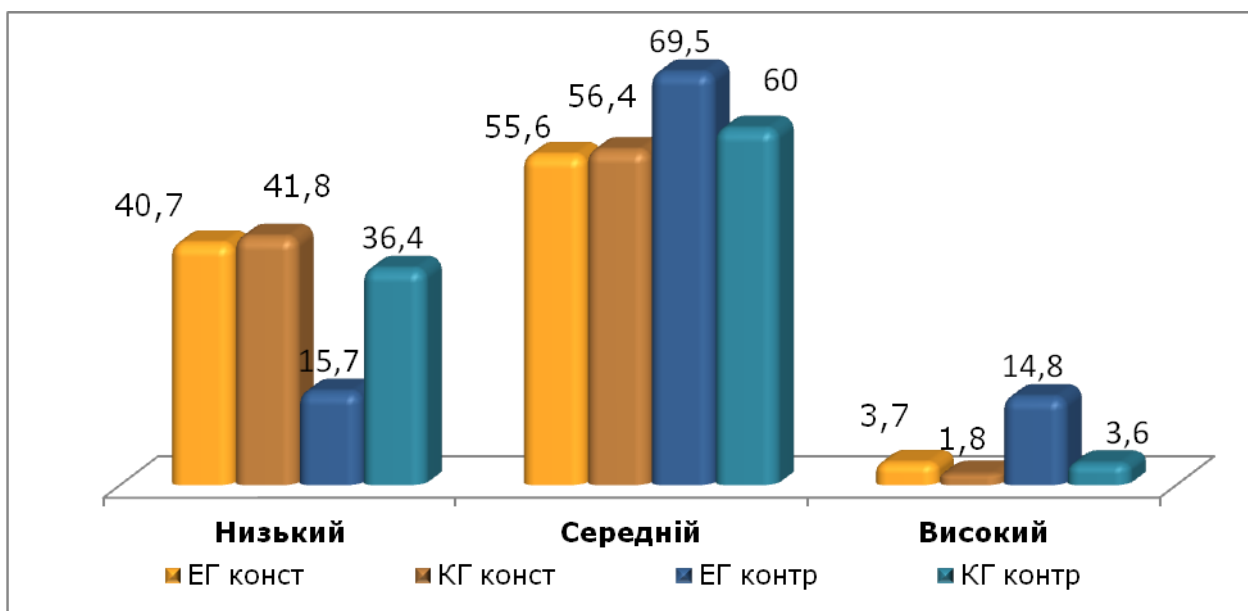
Також під час виконання перекладу студентам репрезентувалися лексичні вправи (за Ш. Бутаєвим) для засвоєння синонімів / антонімів з використанням електронних словників: Підбір синонімів / антонімів до даних слів; Підбір синонімів / антонімів до різних значень багатозначного слова;

Утворення синонімів / антонімів від даних слів з префіксами; Складання речень з даними синонімами / антонімами; Відповіді на питання з використанням синонімів / антонімів (Butayev, 2012).

Отже, наприкінці педагогічного експерименту, за визначеними раніше показниками, було здійснено порівняльний аналіз. Для проведення діагностики змін рівнів сформованості комунікативної компетентності студентів використовувалися такі методи дослідження: анкетування, тестування, ранжування, писемне і усне опитування, аналіз контрольних робіт тощо (Vaibekova, 2017). Для отримання даних про динаміку рівнів комунікативної компетентності студентів нами було порівняно результати на констатувальному та контрольному етапах експерименту. Результати подано в табл. 1.

Таблиця 1.

Порівняльні гістограми зміни рівнів комунікативної компетентності студентів ЕГ і КГ на констатувальному та контрольному етапах експерименту, динаміка (у %)

Обговорення. В інших експериментальних дисертаційних дослідженнях сучасних науковців, наприклад, І. Костікової з професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-

комунікаційних технологій (Kostikova, 2008), Ю. Білецької з формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій (Biletska, 2016), О. Мацюк з формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій (Matsyuk, 2011) нами було визначено, що порівняльний аналіз отриманих нами даних частково, певним чином співпадає з результатами досліджень попередників, які опосередковано вивчали це питання. Іншими словами, проведене дослідження підтверджує гіпотези інших науковців щодо ефективності оновлених шляхів, форм, методів, засобів, прийомів удосконалення комунікативної компетентності майбутніх філологів.

Висновки. Дані експерименту дають підставу для висновку, що в експериментальній групі, загалом, суттєво підвищився рівень комунікативної компетентності студентів, на відміну від контрольної групи, де спостерігалось значно менше його зростання. Підкреслимо, що експериментальна робота, зокрема, систематичне формування комунікативних знань, умінь і навичок студентів, які є основою сформованої комунікативної компетентності в цілому, а також комунікативного методу, комунікативної спрямованості, зокрема, при підготовці філологів зумовило ефективне удосконалення комунікативної компетентності.

Отже, у студентів експериментальної групи відбулося удосконалення комунікативної компетентності. Студенти також набули здатність використовувати комунікативні уміння і навички для досягнення взаєморозуміння в ситуаціях прямої і опосередкованої комунікації, використовувати англійську мову з професійною метою, сформували уміння спонтанно реагувати на зміну мовленнєвої поведінки партнера, що також свідчить про удосконалення їх комунікативної компетентності. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі полягають у визначенні сформованості мовної і мовленнєвої компетенцій майбутніх філологів.

ЛІТЕРАТУРА:

- Kostikova, I. I. (2018). Information and communication technologies in students' language learning. *International Journal of Education and Science*, 1(1-2), 7-14. DOI: 10.26697/ijes.2018.1-2.01
- March, T. (n. d). *What web-quests are (really)?* Retrieved from <http://tommarch.com/writings/what-webquests-are/>
- Байбекова Л. О. Методичні рекомендації впровадження дискусій, диспутів, рольових ігор для адаптації майбутніх філологів до професійної діяльності. Х. : ХНУ імені В. Каразіна, 2017. – 20 с.
- Байбекова Л. О. Основні засади сучасної професійної підготовки майбутніх філологів. *Імідж сучасного педагога*. 2016. №7 (166). С. 48-50.
- Білецька Ю. Г. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Х., 2016. 320 с.
- Бутаев Ш. Т. О методике совершенствования работы со словарем. *Молодой ученый*. 2012. №10. С. 326-328.
- Костікова І. І. Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Х. : Колегіум, 2008. 355 с.
- Леонтьев А. А. Основы психолингвистики. 4-е изд. М. : Академия, 2005. 288 с.
- Мацюк О. О. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 Хмельницький, 2011. 243 с.
- Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов в середніх навчальних закладах. К. : Ленвіт, 2002. 346 с.
- Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студентів вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова Книга, 2013. 376 с.

REFERENCES

- Baibekova, L.O. (2017) *Metodychni rekomendatsiyi vprovadzheniya diskusiy, dysputiv, rol'ovyykh ihor dlya adaptatsiyi maybutnikh filolohiv do profesiyanoi diyal'nosti*. [Methodical recommendations for introduction of discussions, disputes, role-playing games for future philologists' adaptation for professional activity]. Kharkiv: KHNU imeni V. Karazina (in Ukrainian).
- Baybekova, L. O. (2016). *Osnovni zasady suchasnoyi profesiyanoi pidhotovky maybutnikh filolohiv* [The basic principles of modern future philologists' professional training]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 7 (166), 48–50. (in Ukrainian)
- Biletska, Yu. H. (2016), *Formuvannya profesiyanoi kompetentnosti maybutnikh perekladachiv zasobamy informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy* [Formation of future interpreters' professional competence by means of information and communication technologies] (Candidate's thesis). Kharkiv, Ukraine (in Ukrainian).
- Butayev, Sh. T. (2012). *O metodike sovershenstvovaniya raboty so slovarem* [About the method of work improving with the dictionary]. *Molodoy uchenyy*, 10, 326–328. (in Russian).
- Chernovatyy, L. M. (2013). *Metodyka vykladannya perekladu yak spetsial'nosti: pidruchnyk dlya studentiv vyshchyykh zakladiv osvity za spetsial'nistyuu «Pereklad»*. [Methods of teaching translation as a specialty: a textbook for students of higher educational institutions at the specialty 'Translation']. Vinnytsya: Nova Knyha (in Ukrainian)
- Kostikova, I. I. (2008). *Pidhotovka maybutn'oho vchytelya inozemnoyi movy zasobamy informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy* [Training future teachers of foreign languages by means of information and communication technologies]. Kharkiv: Kolehium (in Ukrainian).

- Kostikova, I. I. (2018). Information and communication technologies in students' language learning. *International Journal of Education and Science*, 1(1-2), 7-14. DOI: 10.26697/ijes.2018.1-2.01 (in English)
- Leontyev, A. A. (2005). *Osnovy psikholingvistiki*. [Fundamentals of psycholinguistics]. 4-ye izd. Moskva: Akademiya (in Russian).
- March, T. (n. d). *What web-quests are (really)?* Retrieved from <http://tommmarch.com/writings/what-webquests-are/> (in English)
- Matsyuk, O. O. (2011). *Formuvannya profesiynoi kompetentnosti maybutnikh perekladachiv zasobamy informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy* [Formation of future translators' professional competence by means of information and communication technologies] (Candidate's thesis). Khmelnytskyu, Ukraine (in Ukrainian).
- Nikolayeva, S. Yu. (2002). *Metodyka vykladannya inozemnykh mov v serednikh navchal'nykh zakladakh* [Methods of teaching foreign languages at secondary schools]. Kyiv: Lenvit (in Ukrainian)

Інформація про автора:

Байбекова Людмила Олександрівна:
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0752-2085>; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики та практики викладання іноземної мови, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022.
e-mail: lyudmyla.baybekova@gmail.com

Information about the author:

Baybekova Ludmila Oleksandrivna:
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0752-2085>; Ph. D in Pedagogy, Assistant Professor of Department of Foreign Language Teaching Methods and Practice, V. N. Karazin Kharkiv National University, Freedom Square, 4, Kharkiv, Ukraine, 61002.
e-mail: lyudmyla.baybekova@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Байбекова Л. О. Удосконалення комунікативної компетентності майбутніх філологів: експериментальна перевірка. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. № 45 С. 7-19. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2620534>

Дата надходження статті до редакції: 13.11.2018
Стаття прийнята до друку: 26.11.2019